

2. Гарнага О. М. Досвід становлення ринку землі в країнах Східної Європи / О. М. Гарнага [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/.../3-Garnaga.pdf>?
3. Земельный кадастр стран Восточной Европы [Электронный ресурс]. – Режим доступа : elc.baa.by/kadastr/
4. Коваленко Ю. Особенности аграрных реформ в государствах Центрально-Восточной Европы и Украине / Ю. Коваленко // Экономика Украины. – 2003. – № 9. – С. 72–79.
5. Марков С. Ю. Загальносвітові тенденції розвитку кадастрової системи / С. Ю. Марков // Землевпорядний вісник. – 2003. – № 1. – С. 46–49.
6. Мостов'як М. І. Досвід країн Центральної та Східної Європи в упровадженні ринку сільськогосподарських земель / М. І. Мостов'як // Стратегічні пріоритети. – 2009. – № 1 (10). – С. 159–166.
7. Осташко Т. О. Аграрні трансформації в перехідних економіках: перспективи для України / Т. О. Осташко // Економіка і прогнозування. – 2003. – № 1. – С. 59–69.
8. Трегуб М. В. Класифікація кадастрових систем Європи за географічним принципом / М. В. Трегуб // Інженерна геодезія. – 2011. – Вип. 57. – С. 110–118.

УДК 911.3:330.4(477.82)

А. А. Майстер – аспірант кафедри
країнознавства і міжнародних відносин
Східноєвропейського національного
університету імені Лесі Українки

Ретроспективний аналіз господарського освоєння території Волинської області в радянський період (1939–1991 рр.)

*Роботу виконано на кафедрі
країнознавства і міжнародних відносин
СНУ ім. Лесі Українки*

Проведено ретроспективний аналіз господарського освоєння території Волинської області. Проаналізовано процес господарського освоєння території області в радянський період (1939–1991 рр.). Визначено основні особливості протікання процесу освоєння території Волинської області в цей період.

Ключові слова: територія, освоєння, господарське освоєння, радянський період, Волинська область.

Maister A. A. Retrospective Analysis of the Economic Use of Volyn Region Territory in the Soviet Period (1939–1991 years). A retrospective analysis of the economic use of Volyn region territory is conducted. The process of economic use of Volyn region territory in the Soviet period (1939–1991 years) is analysed. The main features of the use process of Volyn region territory in this period are defined.

Key words: territory, use, economic use, soviet period, Volyn region.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Процес господарського освоєння території протікає у просторово-часовій площині. Дослідження процесу освоєння території будь-якого таксономічного рангу не може обходитись без його ретроспективного аналізу. Історичний підхід до дослідження процесу господарського

освоєння території дає змогу проаналізувати історичний розвиток цього процесу, а отже краще зрозуміти його основні першопричинні проблеми.

Метою дослідження є ретроспективний аналіз процесу господарського освоєння території Волинської області протягом 1939–1991 рр.

Виклад основного матеріалу. 1 вересня 1939 р. Німеччина перетнула кордон Польщі, що засвідчило початок Другої світової війни. 17 вересня 1939 р. радянські війська перейшли польський кордон і приєднали Західну Україну до УРСР у складі СРСР. Волинську область у її сучасних межах було утворено 4 грудня 1939 р. Для Західної України, зокрема й Волинської області у цей час розпочався новий період політичного й соціально-економічного розвитку. Радянською владою впроваджувалися адміністративно-командні основи економіки. У Волинській області в цей період розпочалося збільшення інтенсивності процесів господарського освоєння території. Промислове освоєння території області проводилося у формі індустріалізації. Протягом 1940 р. шляхом об'єднання кустарних, ремісничих і дрібних підприємств було створено 139 артілей промислової кооперації, 66 міських і районних харчокомбінатів. Сільськогосподарське освоєння регіону відбувалося у формі колективізації, основою якої стали колективні господарства (колгоспи). Так, перший колгосп у Волинській області був організований у січні 1940 р. у с. Уховецьк Ковельського району [6, с. 114]. У 1941 р. в області налічувалося вже 663 колгоспи [4, с. 179].

Інтенсифікацію процесів господарського освоєння території Волинської області перервала Велика Вітчизняна війна, яка розпочалася нападом Німеччини на Радянський Союз 22 червня 1941 р. Волинська область у перші дні війни прийняла однією з перших удар і була окупована гітлерівською Німеччиною 8 липня 1941 р. Територія області повністю визволена від німецьких окупантів лише 22 липня 1944 р. Ця війна принесла найбільші розрухи Україні, зокрема й Волинській області [6, с. 137].

У післявоєнні роки відбувалася відбудова господарства Волинської області, яка тривала до кінця 1940-х рр. Промисловість області досягла довоєнного рівня по валовому виробництву продукції у 1949 р., але її рівень був низьким. У структурі промислового виробництва значну частку займала продукція лісозаготівельної і деревообробної (38 %) та харчової (36 %) галузей. Причиною низького рівня промислової освоєності території області була слабка паливно-енергетична база.

У 1947 р. був створений трест «Волиньвуглерозвідка» й виявлено перші промислові поклади кам'яного вугілля. У 1949 р. створено трест «Західшахтобуд» і закладено перші три шахти [4, с. 179]. У 1950-х рр. розпочалося освоєння Львівсько-Волинського вугільного басейну. В Іваничівському районі розпочалося інтенсивне будівництво вугільних шахт і шахтарського селища на 10–15 тис. чол., якому 10 квітня 1950 р. було присвоєно назву «Нововолинськ» [13, с. 20]. До 1963 р. було побудовано дев'ять шахт.

Освоєння Львівсько-Волинського вугільного басейну дало змогу розв'язати проблему забезпеченості Волинської області електроенергією. У 1955 р. в області нараховувалося 250 електростанцій, які щорічно виробляли 20 млн кВт/год електроенергії, що не забезпечувало потреб економіки області. І тільки після відкриття родовищ кам'яного вугілля й спорудження Добротвірської ДРЕС споживання електроенергії значно зросло. Промислові підприємства й міста Волинської області електроенергію від Добротвірської ДРЕС одержали в 1959–1960 рр. [6, с. 150].

Важливим паливним ресурсом в області залишався також і торф, видобуток якого (Гавчицьке, Ковельське, Журавичівське, Маневицьке, Підцаревицьке родовища) був економічно виправданим та значно дешевшим порівняно із кам'яним вугіллям. У 1965 р. було введено в експлуатацію Журавичівський торфобрикетний завод [8, с. 96].

Важливе місце у Волинській області займало машинобудування та металообробка, розвиток яких у 1950–1960-х рр. відбувався переважно шляхом розширення й реконструкції підприємств. У 1955 р. засновано Нововолинський ремонтно-механічний завод. У 1956 р. для потреб залізничного транспорту спорудили механічний завод у м. Ківерці [1, с. 305]. На базі Луцького авторемонтного заводу в 1959 р. створено машинобудівний завод, що дозволило запровадити випуск нових видів продукції та суттєво збільшити обсяги виробництва [11, с. 171]. У березні 1960 р. на базі Луцького ливарно-механічного заводу створено приладобудівний завод із випуску приладів для вимірювання температури. У 1962 р. почав випускати продукцію Луцький електроапаратний завод, створений на основі невеликого монтажного підприємства [9, с. 138]. У 1971 р. запрацював Ковельський завод сільськогосподарських машин. Завод випускав обладнання для тваринницьких ферм. У 1976 р. введено в експлуатацію Нововолинський завод спеціального технологічного обладнання. Введення в дію нових потужностей дало змогу збільшити питому вагу валової продукції машинобудування та металообробки в галузевій структурі промисловості області від 8 % у 1950 р. до 26 % у 1986 р., що підвищило загальний рівень промислової освоєності території Волинської області [4, с. 182].

Збільшення обсягів промислового та житлового будівництва сприяли розвитку промисловості будівельних матеріалів. До 1955 р. галузь була представлена в області лише невеликими цегельними підприємствами. У 1955 р. розпочалося виробництво залізобетонних конструкцій і деталей у Луцьку, Нововолинську, Ковелі. У 1973 р. було введено в експлуатацію Луцький картонно-руберойний завод, а на початку 1980-х рр. побудовано Луцький завод великопанельного домобудування.

Особливо сприятливі умови Волинська область мала для лісгосподарського освоєння, адже ліси займали третину її території. Значний розвиток мала лісова та деревообробна промисловість. До середини 1950-х рр. ці галузі посідали провідне місце у структурі промислового виробництва області.

У 1970-х рр. розпочався розвиток хімічної промисловості Волинської області. У 1962 р. побудовано у смт Ратне перший в Україні завод хвойного борошна й пасти (лісохімзавод). У 1972 р. запрацював Луцький завод виробів із пластмас, а в 1973 р. – Луцький завод синтетичних шкір. У Луцьку функціонувала також фабрика побутової хімії (сьогодні ВАТ «Спектр»).

Значного розвитку в цей період набуває харчова промисловість, зокрема цукрова галузь. До середини 1950-х рр. у Волинській області не було ні одного цукрового заводу. У 1957 р. на повну потужність запрацював Іваничівський цукровий завод. У 1958 р. було запущено Гнідавський і Горохівський цукрові заводи, а в 1959 р. – Володимир-Волинський. У Горохові, Локачах, Камінь-Каширському запрацювали механізовані маслозаводи. У 1960 р. почала працювати Луцька макаронна фабрика. Протягом наступних років було реконструйовано Нововолинський і Ковельський хлібозаводи, Луцький і Павлівський пивзаводи. У 1967 р. почав працювати Ковельський крохмальний завод. У 1977 р. розпочав випуск продукції Володимир-Волинський комбінат молочних продуктів [11, с. 155].

Певні зрушення були й у легкій промисловості Волинської області. У 1958 р. вперше в області було побудовано льонозавод у м. Ковель, який запрацював у 1959 р. [6, с. 160]. У 1960 р. у смт Рожище на базі невеликої артілі створена перша в області прядильно-ткацька фабрика, спеціалізована на виробництві пряжі, тканин і ковдр. Швейна промисловість також набула розвитку. У 1964 р. засновано Нововолинський цех Володимир-Волинської швейної фабрики. У 1967 р. у Нововолинську було запущено бавовнопрядильну фабрику [12, с. 64]. У 1977 р. запрацювало найбільше підприємство Луцька – шовковий комбінат. Введення в дію цього підприємства сприяло зростанню обсягів виробництва продукції легкої промисловості, яка стала однією із головних галузей спеціалізації області.

Помітні зміни відбувалися й у сільськогосподарському освоєнні території Волинської області. З часу створення колгоспів соціалістична система на селі розвивалася всього у двох формах – державні підприємства (радгоспи) й кооперативні (колгоспи). До 1990 р. ці форми господарювання вважались єдиними можливими формами власності в сільському господарстві. Українське село до середини 1950-х рр. залишалося переважно колгоспним. У 1954 р. розпочалося перетворення колгоспів у радгоспи. Паралельно із цим йшов процес укрупнення колгоспів [7, с. 420–421]. У 1950–1955 рр. кількість колгоспів у Волинській області зменшилась із 907 до 581. На кінець 1964 р. їх кількість становила 352 [2, с. 135].

До середини 1960-х рр. темпи розвитку сільськогосподарського виробництва були незначними. Поголів'я худоби в колгоспах і радгоспах упродовж 1953–1964 рр. зростало повільними темпами. Якщо на 1 січня 1953 р. в області нараховувалося 155,1 тис. голів ВРХ, то на 1 січня 1963 р. – 388,1 тис. голів. У 1964 р. поголів'я ВРХ зменшилося до 364,3 тис. голів [2, с. 98–99].

Починаючи із середини 1960-х рр., відбуваються позитивні зміни у сільському господарстві. У результаті списання колгоспам заборгованості й цільової державної допомоги багато з них покращило свої економічні показники. Збільшилась урожайність культур, продуктивність тваринництва. У 1970-х рр. було створено 30 тваринницьких комплексів із відгодівлі ВРХ і свиней. Функціонувало дві потужних птахофабрики – Володимир-Волинська і Рожищенська та дев'ять міжгосподарських птахооб'єднань. Станом на 1986 р. у Волинській області функціонувало 339 колгоспів, 39 радгоспів, вісім держгоспів і 13 міжгосподарських підприємств [6, с. 184]. Сільськогосподарське освоєння території області у цей період відбувалося переважно екстенсивним шляхом, за рахунок збільшення площ сільськогосподарських угідь, поголів'я худоби тощо.

З 1950-х рр. у Волинській області розпочалося інтенсивне гідромеліоративне освоєння території, метою якого було осушення заболочених земель та залучення осушених територій у сільськогосподарське виробництво. Протягом 1956–1996 рр. було побудовано 191 осушувальну системи [5, с. 7]. Станом на 1985 р. меліоративний фонд області становив 645 тис. га землі, із них осушено 356,5 тис. га, у тому числі сільськогосподарських угідь – 288 тис. га [10, с. 47]. Гідромеліоративне освоєння сприяло підвищенню загального рівня господарської освоєності території області.

У радянський період проводилося також інтенсивне транспортне освоєння території Волинської області. За десять післявоєнних років було побудовано 195 км доріг. Станом на 1 січня 1959 р. в області нараховувалося 555 км доріг, із них 355 км – автошляхи загальнодержавного значення. Протягом 1966–1970 рр. було прокладено й реконструйовано 522 км доріг із твердим покриттям. У 1970-х рр. темпи дорожнього будівництва зросли у півтора рази, прокладено 720 км доріг. У 1976–1980 рр. було зведено 656 км доріг, зроблено 78 під'їздів до сільських населених пунктів. Протягом 1987–1990 рр. організаціями шляхового будівництва здано в експлуатацію ще 454 км доріг [3].

Висновки. У 1939–1991 рр. відбулися суттєві зміни у соціально-економічному і політичному розвитку Волинської області, що зумовило нові види та методи господарського освоєння території регіону. Для радянського періоду був характерним аграрно-промисловий цикл освоєння території із дуже високою інтенсивністю процесів господарського освоєння.

Джерела та література

1. Богуш М. І. Ківерцівщина: крізь віки і долі: історико-краєзнавчі нариси / М. І. Богуш, Г. І. Павленко. – Луцьк : Надстир'я, 2006 – 520 с.

2. Волинська область за роки радянської влади (1940–1966 рр.). Статистичний зб. – Львів : Каменяр, 1969. – 305 с.
3. Волошин І. Історичні аспекти формування сучасних шляхів Волинської області / І. Волошин, М. Лепкий, Л. Матвійчук // Історія української географії. Всеукр. наук.-теорет. часопис. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2006. – Вип. 2 (14) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukr-tur.narod.ru/istoukrgeo/allpubl/natur/2/istaspforvolyn.htm>.
4. Євро регіон Буг: Волинська область / за ред. Б. П. Клімчука, П. В. Луцишина, В. Й. Лажніка. – Луцьк : Ред. вид. відділ ВДУ, 1997. – 448 с.
5. Зузук Ф. В. Осушені землі Волинської області : монографія / Ф. В. Зузук, Л. К. Колошко, З. К. Карпук. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. – 294 с.
6. Історія Волині з найдавніших часів до наших днів / відп. ред. О. Г. Олексюк. – Львів : Вища шк., 1988. – 240 с.
7. Історія українського селянства. Нариси в 2-х т. Т. 2. / кер. авт. кол. С. В. Кульчицький. – К. : Наук. думка, 2006. – 656 с.
8. Ковальчак Г. І. Розвиток промисловості в західних областях України за 20 років радянської влади (1939–1958 рр.) : історико-економічний нарис / Г. І. Ковальчак. – К. : Наук. думка, 1965. – 186 с.
9. Михайлюк О. Г. Історія Луцька / О. Г. Михайлюк, І. В. Кічий. – Львів : Світ, 1991. – 192 с.
10. Мольчак Я. О. Розвиток меліорації на Волині / Я. О. Мольчак, Б. П. Розлог // Минуле і сучасне Волині : тези доп. та повідомл. Волин. регіон. іст.-краєзн. конф. 26–28 вересня 1985 р. – Луцьк : [б. в.], 1985. – С. 45–47.
11. Нариси історії Волинської обласної партійної організації / авт. колектив П. А. Борковський, Н. В. Бурчак, Б. Й. Заброварний та ін. ; редкол. : С. А. Поліванов (голова) та ін. – 2-е вид., перероб. і доп. – Львів : Каменяр, 1981. – 250 с.
12. Нововолинськ та околиці. Край шахтарської праці: істор.-публіцист. нариси. – Львів : ДП «Вид. дім УКРПОЛ», 2008. – 164 с.
13. Сапожников В. Сьогодення і пам'ять століть / В. Сапожников // Минуле і сучасне Волині та Полісся : край на межі тисячоліть. Матеріали X обл. наук. історико-краєзнавчої конф., яка відбулася у Старому Чорторийську, Маневичах, Четвертні та Нововолинську в 2000–2002 рр. : зб. наук. пр. – Луцьк : Надстир'я, 2002. – С. 20–22.

УДК 911.3:33:331.5(477.82)

Ю. В. Пасевич – аспірант кафедри
країнознавства і міжнародних відносин
Східноєвропейського національного
університету імені Лесі Українки

Актуальні проблеми зайнятості та безробіття населення на ринку праці Волинської області

*Роботу виконано на кафедрі
країнознавства і міжнародних відносин
СНУ ім. Лесі Українки*

У статті здійснено аналіз та наведено перелік актуальних проблем зайнятості й безробіття на ринку праці Волинської області. Обґрунтовано та запропоновано напрями реалізації заходів, спрямованих на забезпечення попиту на робочу силу у Волинській області.

Ключові слова: ринок праці, безробіття, зайнятість, оплата праці, Волинська область.